

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 1. oktobra 1856.

Velika kmetijska razstava na Dunaji.

Kdaj bo in kako? Kaj bo obsegla? Kdo se je more udeležiti? Kaj je nje namen ali cilj in konec?*Razglas vsim slovenskim deželam*

(Konec.)

III. Kdo se je more udeležiti?

Kmetijska družba na Dunaji je naročila vsem kmetijskim družbam našega cesarstva, naj razglasi vsaka v svoji deželi dunajsko razstavo, da se je udeležijo kmetovavci, posestniki gojzdov, izdelovalci kmetijskega orodja in mašin. Pa ne samo kmetijska družba temuč tudi c. k. ministerstvo notrajnih oprav je priporočilo naši kakor vsaki kmetijski družbi, naj si prizadeva, da bo pri ti razstavi vsaka dežela vredno nadomestovana, in da je ministerstvu res tudi zato mar, da pride od vseh krajev veliko blaga v razstavo, je dovolilo, kakor smo že v našem listu omenili in bomo že še bolj natanko povedali, da se na železnica cesarskih bode brez plačila blago na Dunaj vozilo in iz Dunaja spet nazaj.

Iz vsega tega je očitno, da vsak kdor koli hoče, zamore to ali uno, kar smo v poslednjem listu pod številko II. našli, v dunajsko razstavo poslati in se je tako udeležiti.

Kdor pa se je bo udeležil in bo kaj hvale vrednega v razstavo poslal, utegne prejeti ali zlato ali sreberno ali bronasto svetinjo (medaljo) in njegovo ime se vé da bode s častjo razglašeno v časnikih po svetu; pa svetinja in čast ne bo edino, kar bo takega razstavnika doletelo, tudi njegovo ime se bo zvedilo po svetu, da bo marsikaj lahko prodal.

1. Za živino: namreč za konje, žebce in kobile za poljsko delo, doma izrejene, od 2. do 4. leta so namenjene 3 velike in 3 manji sreberne in pa 3 bronaste svetinje; verh tega za naj lepšo živino teh treh verst pa še ena zlata svetinja; — za govejo živino: za bike od doveršenega 1. leta do doveršenega 3. leta 2 zlate, 2 velike in 3 male sreberne svetinje, potem še 3 bronaste; za junice od doveršenega 1. leta do doveršenega 2. leta 2 zlate, 4 velike in 4 male sreberne in 4 bronaste svetinje; za krave do družega leta ena zlata, 2 velike in 2 male sreberne, 2 pa bronaste svetinje — in tako tudi za vole od 3. do doveršenega 4. leta, za pitane ovce, za prešiče in svinje od doveršenega 1. do doveršenega 2. leta, in za perutnino vsakega plemena.

2. Za razstavo kmetijskega orodja in mašin: za lepše in naj bolje orodja in mašine, ktere so nove po napravi, močno izdelane in pa dober kup: 3 zlate svetinje; — potem pa za naj bolji pluge, za sejavnice, škoporeznice, mlativnice, drobače, parne mašine, mline, vinske preše, za mašine v žganjarjih in sladkornicah (cukrofabrikah) po 3 velike sreberne svetinje, — za druge manjše pa dobre orodja in mašine 20 malih srebernih in 40 bronastih svetinj.

3. Za razstavo gojzdnih in kmetijskih pridelkov, in sicer za gojzdne pridelke ena zlata, dve velike in 4 male sreberne, 4 pa velike bronaste svetinje, — za poljske in senožeške pridelke, za volno, svilo

méd in vosek ena zlata, 7 velikih in 14 malih srebernih, potem 14 velikih bronastih svetinj; — za sočivje, moko, kruh, suhár, sladkor, vino, ol, žganjice, olje, sir, suho sadje 3 zlate, 3 velike in 12 malih srebernih, 14 pa bronastih svetinj, — za umetno napravljeni gnoj ena zlata in ena mala sreberna, dve pa velike bronaste svetinji, — za manjši stvari 20 bronastih svetinj.

Presojevali bojo mnogoverstne razdelke za to posebno izvoljeni možje, kterih več se bo zbralo v en odbor; vsak odbornik bo imel povedati, kaj on misli; potem se bojo posamezni glasovi šteli, in kogar doletí več glasov, tisti prejme svetinjo.

IV. Kaj je namen ali cilj in konec razstave?

Dunajska kmetijska družba obhaja prihodnje leto obletnico svojega začetka pred 50 leti; nobena kmetijska družba pa ne more slovesnosti take obletnice lepši praznovati kakor z razstavo takega blaga, ktere ga pomnoženje, zboljšanje in požlahnjenje je njeni cilj in konec — in tako blago so mnogoteri kmetijski in gojzdni pridelki, kmetijsko orodje in mašine in pa živina. Utegnil bi sicer kdo reči: „zakaj pa dunajska kmetijska družba, ko praznuje spomin svojega petdesetletnega obstoja, ne razstavi kmetijskega blaga svoje dežele, in svojo slavo želi še povikšati s pripomočjo družih dežel?“

Niso to popolnoma prazne besede, — al če se ob enem zamore doseči dvojni namen, zakaj bi se ne! Če so kmetovavci, gojzdnarji in živinorejci našega cesarstva že trikrat poslali svoje pridelke v ptuje dežele: na Angležko in Francozko, je menda tudi čas, da jih razstavijo enkrat doma — v oserčji avstrijskega cesarstva, in to je Dunaj, in bolje prilike za takošno razstavo ne more sedaj biti kakor je razstava dunajske kmetijske družbe.

Namen dunajske razstave, nje cilj in konec je tedaj, da vsaka dežela pokaže kaj ima, da se zvé potem: kje je to ali uno naj bolje, kje je to ali uno naj bolji kup in tako več drugega. Ne gré tedaj v takih razstavah le za čast in slavo cele dežele, ktere čast podpera vsak, kdor kaj razstavi, kar tisuč in tisuč ljudi ogleduje in občuduje ter pravi: „lejte na Krajskem raste taka lepa ajda, prideluje se tako dober méd, na Štajarskem taka lepa detelja, na Koroškem taka lepa turšica, na Goriškem taka lepa svila itd.“; temuč take razstave utegnejo tudi posamnim razstavnikom v dobiček biti in jim odpreti kako kupčijo.

To je dvojni imenitni namen te razstave, pri kateri se bojo pa menda naši od Dunaja bolj oddaljeni posestniki bolj udeležili z razstavo kmetijskih in gojzdnih pridelkov in kmetijskega orodja kakor pa z razstavo živine, ktero dalje pošiljati je že težavniše.

Kmetijska skušnja.

(Ne obupati, ako toča ajdo zgodaj potolče!) Vidili smo letos na neki njivi pri Marii Divici v Polji na sv. Aleša dan sejano lepo ajdo, ko je že cvesti začela; 6. avgusta se privleče hudo vreme in toča potolče precej veliko poljá omenjene okolice pa tudi to njivo tako do čistega, da le en kraj njive blizo hoste je ostal; povsod drugod so molele le tam pa tam oklestene steblica iz tal.

Gospod fajmošter so že sklenili njivo preorati in pognojiti, da bi repo sejali. Pa neki opravki jih zadržujejo to berž storiti, in ko pridejo čez malo dni na njivo, vidijo, da se je ajda spet nekako opomogla in zato jo pusté, češ, naj raste naprej, bomo vidili kaj bo. In res je pognala vdrugič in se je obrastla, čeravno je pozneje še precejšna suša bila, tako lepo in tako polno, da smo jo na sv. Matevža dan veselili ogledovali. Ni to sicer nič novega, da žita vdrugič poženo in so potem prav rodovitne; vendar imamo tu eno skušnjo več, ki nam kaže, da ajda skor tri tedne po setvi po toči popolnoma pobita se iznova lepo obraste in obilo rodi, ako ne pride pozneje kaka uima čez njo. Ni tedaj obupati, ako toča ajdo ene tedne po setvi potolče.

Za malarje in zidarje kaj.

(Na zidovji z apnom pobeljenem) se ne derži nobena barva dobro in dolgo lepa, katera je iz rastlinskih stvari napravljena, naj je tako imenovan „Berliner Blau, Mineralblau, Wiener Lack, Neuroth, Rosenroth“ ali kakoršna koli druga; apno jo razjeda, da ni stanovitna. Zato dajo umni malarji zid, preden ga malajo, z mlekom namazati (poštrihati), — pa tudi mleko ne zdá dosti. Veliko bolje je, da se zid, preden se na-nj mala, namaže z belo, pripravljeno glino (ilom), ki je bila v kislem mleku raztopljena. Vse barve in posebno rudeče ostanejo potem lepe in stanovitne, ker glina jim je kaj dobra podlaga.

Za hišne potrebe kaj.

(Da móli ne razjedajo kožuhovine, volnatega ali žimnatega blaga), stolov in klopíc z volno, arovec ali žimo nabasanih, ni boljšega kot je v prah zdrobljeni železni ali zeleni vitrijol (Eisenvitriol), ki se po ceni dóbi v vsaki štacuni, kjer minerale in špecarije prodajajo; le dobro se more osušiti dati, da se lahko v prah zmane. Potrebe se s tem prahom do dna taka stvar, katero hočemo molov obvarovati. Škodljivo ni to človeškemu zdravju celó nič.

Lepoznanske stvari.

Pesme in njih presoja.

Pesmi so umotvori (umetne dela); umotvori so pa uteljenje ali poočitenje (Versinnlichung) pojémov dobrega, lepega in resničnega. Poočitujejo se pa vsi ti pojémi ali z besedami (pesmimi), ali po podobah izrezanih ali malanih (kipo- in slikotvorih) ali pa z glasovi (muziko- ali glasotvori). Dobro morajo umotvori poočiteni biti, da koristijo; lepo, da kratkočasijo (zabavljajo), in resnično, to je, nespremenljivo, da jim gledé na njih doveršenost in izverstnost ni treba kaj dodati ali kaj odvzeti ali jih spremeniti. Vse umotvorstvo se dá tedaj v trojno razdeliti: na pesništvo, podobarstvo (kiparstvo) ali malarstvo (slikarstvo) in pa godbo (muziko *).

Pesništvo mora po svojem zapopadku našemu sercu in duhu koristiti in našo dušo, naše misljenje požlahniti (oplemeniti), v kiparstvu in slikarstvu mora lepota našemu očesu dopadati, muzika pa z glasovi svojimi naše uho razveseljevati.

Moj namen je tukaj samo in posebno o pesništvu ali bolje rečeno v pesmotvorih in njih pretresovanji ali kritiki govoriti; prepustim ostale dvé peresi umotvorske tripérne deteljice drugim v tem bolj izobraženim in izurjenim možem.

Spoznanju, katero si človek pridóbi, ako kakošno stvar vidi ali sliši, rabi ali vživa itd., sledi razsodba (Urtheil), pot pa, katero hodi um človeški od spoznanja do razsodbe, peljá od znamenja do znamenja one stvari. Najprej um naš prislikuje in primerjuje to stvar z drugimi enakimi, in tako najprej primerno vrednost (relativen Werth) stvari določi; potem pretresuje posamne nje dele in tako zvé njeno vlastno vrednost (eigenthümlichen Werth); obedvé vrednosti skupej pa napravite to, kar se imenuje nje prava vrednost (eigentlicher Werth). Presoja ali kritika ni edina z razsodbo, ktera se v en izrek stisniti dá; ona je, kakor sem že gori opomnil, pot k razsodbi ali prav za prav rodniča sodbe.

Pa ni zadosti, da nam tako pretresovanje kaže, kakošna je stvar in kakošna vrednost da ima, — to bi bilo le zaznamjevanje ali opisovanje; kritika mora tudi na to gledati: ali je stvar po javnih pravilih vstala ali ne, ali je za svoj namen pripravna in veljavna ali ne? —

Kritika ali pretresovanje pesem je pa v obče tistim pravilom podverženo kakor pretresovanje drugih stvari.

Pri skladanji pesem pa so poglavne pravila sledeče: 1) prosta volitev predmeta in verste pesniške, 2) oestro omejen obsežek posamnih verst pesniških in pesem in 3) oistre pravila unajne oblike.

Volitev predmeta in verste pesništva se ravna po osebnih lastnostih pesnika ali peveca, katerih se mnogokrat on sam ne zavé. Dolžnost kritike je tedaj ga opomniti, da samo popevanje tega ali unega predmeta, v ti ali uni obliki je njemu prikladno; da samo na tem ali unem polji pesništva njemu pevski lovorik cvetè; da samo v ti ali uni versti pesmotvorov njegov duh perute svoje najprosteje razširjevati in naj gotovše krasni dom poezije, to je, doveršenost estetično dospeti zamore.

Kar se obsežka ali zapopadka raznih verst pesništva tiče, mora biti dostojen svoji unanji obliki, ktera je sopet različna in kakor obsežek značajna za mnogotere verste pesništva. Zapopadek pesmi in pa oblika njena stvaritelja (Faktoren) pesmi.

Verste pesem so trojne: lirika ali pesem v ožjem zmislu, epika ali pripovedka v pesmeni obliki, in pa dramatika ali pesmeno predstavljanje prigodb *).

V liriki v obče prevladuje osebnost in neomejenost (poetica licentia). (Na priliko našega slavnega Prešerna oda „Pesnik“). V epiki nasebnost ali objektivnost in omejenost od strani zapopadka ali čina (Uvod „kersta pri Savici“). V dramatici pa ste osebnost in nasebnost v jedno skopljene („Kerst pri Savici“).

In to je po mojih mislih naj gotovše in v vsakem obziru veljavno merilo vrednosti pesmotvorov.

Bolj ko se pevec v liriki spón vsakdanjega praktičnega življenja rešiti zamore, — bolj ko se iz doline solz in težav v zračne višine, v krilo božanstva dviguje, to je, manj ko je naseben, večjo in izverstnejo vrednost ima pesem njegova. Idealnost ali vidina je tedaj najvišje pravilo lirike.

Nasproti pa dospè epikar verhunec doveršenosti, ako celó nič ne prestopi mej vsakdanjega življenja, katero se živí v prosti naravi vsem njenim uplivom podverženo med

*) Po ti sestavi se dajo na pr. tudi kipo- in slikotvori (podobe) razkrojiti v lirične, epične in dramatične. Pod lirične kipo- in slikotvori bi spadali vsi tisti, ktere umetnik brez kakošnega izgleda samo po svojem notrajnem — osebnem — zmislu izdeluje, na pr., podobe malane ali izrezane (kipi ali slike), ktere predstavljajo božanstvo ali krepost (virtus) ali serd ali genija kakošne dežele ali kakošnega naroda. na pr., „Slava majka“ itd. in kakor pesnik svoj duh pesmi vdahne, ga tukaj umetnik vkipotvori ali naslikuje. Epični bi bili tisti umotvori kiparstva ali slikarstva, v katerih umetnik naravo nasleduje, na pr., belvederski Apolon, fiorenska Venera, lisipovi konji v Benetkah itd. Dramatični bi pa bili tisti, v katerih umetnik svoje osebne zmisli združene z naravnimi unanjimi vpredmetjuje, na pr., sfingi, stari rimski in gerški polbogovi itd. Pis.

*) Stari izobraženi narodi so samo pesništvo, kiparstvo in slikarstvo obdelovali in vse te umetnosti na stopnjo dotirali, ktere morebiti novomodična omika nikdar dosegla ne bode. Ker v pesništvu korist (dobro) in v kiparstvu zabava (lepo) prevladujeta, se dá gerško „καλὸν καὶ ἀγαθόν“ in rimsko „utile dulci“ raztolmačiti. Muzika je pa pri njih komaj na tisti stopnji zveršenosti stala, kakor jo, na primer, pri naših pastirjih slišimo. Pis.